

Επίκαιρη Ανάλυση

Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών & Ισλαμικών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Υεμένη και περιφερειακή ασφάλεια: στρατηγικό πρελούδιο στον Ινδικό Ωκεανό;

Χρυσούλα Τουφεξή*

Η Υεμένη, τοποθετημένη στο νότιο άκρο της Αραβικής Χερσονήσου, αποτελεί ζωτικό σημείο για την ασφάλεια των ενεργειακών ροών από και προς τον Ινδικό Ωκεανό. Καθώς ο Ινδικός Ωκεανός μετατρέπεται σε επίκεντρο του περιφερειακού ανταγωνισμού μεταξύ ΗΠΑ, Ινδίας και Κίνας, η ανάδειξη της τρομοκρατικής οργάνωσης αλ Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο δημιουργεί εύλογες ανησυχίες για τη σταθερότητα της περιοχής.

Από τον Ιούνιο του 2004, στη βορειοδυτική ορεινή σιιτική επαρχία της Σαάντα, η οποία βρίσκεται στα σύνορα με τη Σαουδική Αραβία, η κυβέρνηση της Υεμένης αντιμετωπίζει την εξέγερση των ανταρτών Χούτι, οι οποίοι πρόσκεινται στον σιιτικό κλάδο των Ζαΐντι. Οι Χούτι αντάρτες αποτελούν το εξτρεμιστικό εκείνο τμήμα της οργάνωσης της νεολαίας των Ζαΐντι (Faithful Youth) η οποία ξεκίνησε τη δεκαετία του 1990 ως ειρηνική οργάνωση με στόχο τη διαφύλαξη της θρησκευτικής τους ταυτότητας από τα αυξανόμενα θρησκευτικά ιδρύματα Σαλάφι στην περιοχή. Κατά τις αμερικανικές επιθέσεις στο Αφγανιστάν και το Ιράκ το αίσθημα αντιαμερικανισμού των Χούτι στράφηκε κατά της κυβέρνησης του Προέδρου της Υεμένης ο οποίος συνεργάστηκε με τις ΗΠΑ στον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας».

Στο νότο της χώρας, το αποσχιστικό κίνημα αναβίωσε στο Άντεν το 2007 και επεκτάθηκε μεταξύ άλλων στη Μουκάλα, τη Μαρίμπ και την Αμπιάν. Η οικονομική περιθωριοποίηση και η έλλειψη υποδομών έχουν καταδικάσει τις επαρχίες αυτές στα χαμηλότερα επίπεδα ανάπτυξης στη χώρα. Παράλληλα, οι παρατεταμένες συγκρούσεις έχουν δημιουργήσει ένα δίκτυο παραοικονομίας στο οποίο το λαθρεμπόριο, κυρίως όπλων αλλά και άλλων αγαθών, στα σύνορα με τη Σαουδική Αραβία και στην ακτογραμμή της Ερυθράς Θάλασσας έχει εξελιχθεί σε σημαντική οικονομική δραστηριότητα και πηγή εισοδήματος για τους τοπικούς φύλαρχους.

Τα διάσπαρτα μέτωπα βίας θέτουν υπό αμφισβήτηση την ικανότητα της κεντρικής κυβέρνησης του Προέδρου Αλί Αμπντουλάχ Σάλεχ να διατηρήσει τον έλεγχο στις επαρχίες του κράτους και να αποτρέψει την ανάπτυξη εξτρεμιστικών πυρήνων στο εσωτερικό του. Παράλληλα, οι συνθήκες φτώχειας σε συνδυασμό με τις δημογραφικές πιέσεις που δέχεται το κράτος δημιουργούν εύλογη ανησυχία για το μέλλον της χώρας.

* Ερευνήτρια στο Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών και Ισλαμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Επίκαιρη Ανάλυση

Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών & Ισλαμικών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Η Υεμένη αποτελεί το φτωχότερο αραβικό κράτος. Υπολογίζεται ότι το ένα τρίτο του πληθυσμού ζει κάτω από τα όρια της φτώχειας και ότι το επίπεδο ανεργίας αγγίζει το 35%. Ο υεμενικός πληθυσμός που αγγίζει τα 23 εκατομμύρια αναμένεται να διπλασιαστεί σε 25 χρόνια, ενώ το ποσοστό πληθυσμιακής ανάπτυξης το οποίο ξεπερνά το 3% είναι ένα από τα υψηλότερα παγκοσμίως. Οι προοπτικές διεξόδου από την οικονομική κρίση εξαρτώνται από το ρυθμό υλοποίησης και το ποσοστό επιτυχίας των μεταρρυθμίσεων που έχει εξαγγείλει η κυβέρνηση στην προσπάθειά της να μεταβάλλει το καθεστώς εξάρτησης του εισοδήματός της από τις εξαγωγές πετρελαίου. Υπολογίζεται ότι ο πετρελαϊκός τομέας αποτελεί το 90% του εισοδήματος εξαγωγών και περίπου το 70% του ΑΕΠ της χώρας. Παράλληλα, η εξάρτησή της από τις εισαγωγές τροφίμων (υπολογίζεται ότι η Υεμένη εισάγει το 70% των τροφίμων της), καθιστά τη χώρα ιδιαίτερα ευάλωτη στις εκρήξεις των τιμών των τροφίμων στις διεθνείς αγορές.

Σε αυτό το πλαίσιο, η αμερικανική εξωτερική πολιτική στην Υεμένη κινείται σε δύο άξονες. Ο πρώτος άξονας έγκειται στην αποτροπή της περαιτέρω ανάπτυξης τρομοκρατικών οργανώσεων τύπου αλ Κάιντα, και ο δεύτερος στην εξασφάλιση των ενεργειακών αμερικανικών συμφερόντων στον ευρύτερο Ινδικό Ωκεανό. Όσον αφορά στον πρώτο άξονα, η εκκίνηση της δραστηριότητας της αλ Κάιντα στην Υεμένη τοποθετείται χρονικά το 1992 όταν δύο βομβιστικές επιθέσεις σημειώθηκαν στο Άντεν στοχεύοντας αμερικανικά στρατεύματα με προορισμό τη Σομαλία. Στην ίδια περιοχή, το 2000 σημειώθηκε η επίθεση εναντίον του αμερικανικού αντιτορπιλικού Cole, όμως η συχνότητα των επιθέσεων στο νότο - κυρίως στο Άντεν, τη Μαρίμπ, το Χαντραμούτ και τη Μουκάλα - άρχισε σταδιακά να κλιμακώνεται στις αρχές του 2006. Το 2008 υπολογίζεται ότι εισήλθαν στην Υεμένη εξτρεμιστές μαχητές από το Ιράκ και τη Σαουδική Αραβία στην προσπάθεια της αλ Κάιντα να ανασυγκροτήσει τις δυνάμεις της στη χώρα. Τον Ιανουάριο του 2009 ανακηρύχτηκε η ύπαρξη της αλ Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο.

Αν και δεν είναι ακόμα δυνατό να εκτιμηθεί ο βαθμός διασύνδεσης του περιφερειακού τρομοκρατικού πυρήνα στην Υεμένη με το διεθνές δίκτυο της αλ Κάιντα, η ικανότητά του να διεξάγει επιθέσεις πέρα από τα σύνορά του προσδίδει σημαντική επιχειρησιακή και στρατηγική αξία στην περιφερειακή αυτή βάση. Πρώτον, όσον αφορά στην εκτίμηση των επιχειρησιακών ικανοτήτων της, η αλ Κάιντα προωθεί μια εικόνα η οποία απέχει αρκετά από την μάλλον δεινή επιχειρησιακή κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει. Παραταύτα, παρουσιάζει ικανότητα να αποτελεί τη συμβολική και ιδεολογική βάση για την οργάνωση και ανασυγκρότηση κλάδων της περιφερειακά σε διαφορετικό κράτος-βάση ιδιαίτερα όταν τα πεδία των μαχών στο Ιράκ και το Πακιστάν δεν έχουν αποδώσει. Δεύτερον, η εγγύτητα της Υεμένης με τη Σαουδική Αραβία τοποθετεί την αλ Κάιντα στην καρδιά του Ισλάμ. Τρίτον, η εσωτερική κρίση στη χώρα δημιουργεί ερείσματα για την ανάπτυξη της εξτρεμιστικής προπαγάνδας και τη δημιουργία μιας δεξαμενής στρατολόγησης στην Υεμένη.

Επίκαιρη Ανάλυση

Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών & Ισλαμικών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Παρόλα αυτά, η εδραίωση της εξτρεμιστικής οργάνωσης στην Υεμένη δεν είναι εξασφαλισμένη. Αυτή θα εξαρτηθεί όπως και στην περίπτωση του Ιράκ, του Πακιστάν και της Σομαλίας από την τακτική προσεταιρισμού των τοπικών φυλών. Ένας λόγος που η αλ Κάιντα απέτυχε να αποκτήσει σημαντικά ερείσματα στο Ιράκ ήταν η πολιτική προσεταιρισμού εκ μέρους της κυβέρνησης της Βαγδάτης των φύλαρχων σουνιτών στην επαρχία της Ανμπάρ. Επιπλέον η αλ Κάιντα στο Ιράκ εξέθεσε τις φυλές που κατοικούσαν στα προπύργιά της σε υψηλά επίπεδα βίας. Ως απάντηση στην αυξανόμενη βία οι τοπικοί φύλαρχοι δημιούργησαν τα ad hoc ένοπλα σώματα ασφαλείας και τα Συμβούλια Αφύπνισης (Awakening Councils) στα οποία οφείλει την επιτυχία της η εκστρατεία κατά των εξτρεμιστών Ισλαμιστών στη χώρα.

Φαίνεται ότι η αλ Κάιντα αποφεύγει να προβεί στα ίδια λάθη στην Υεμένη. Για παράδειγμα, η τελευταία επίθεση στη Μαρίμπ, επαρχία προπύργιο της αλ Κάιντα, σημειώθηκε τον Αύγουστο του 2007 ενώ από τις αρχές του 2008 οι βομβιστικές επιθέσεις έχουν μεταφερθεί στην πρωτεύουσα, η οποία αποτελεί το σύμβολο του κέντρου της πολιτικής εξουσίας. Ήδη διαφαίνεται ότι η αλ Κάιντα κατανοεί και επιθυμεί να αξιοποιήσει προς όφελός της τις λεπτές ισορροπίες που επικρατούν μεταξύ των τοπικών δυνάμεων στη χώρα και να εκμεταλλευτεί τη δυσαρέσκεια των φυλών προς την κεντρική κυβέρνηση. Στις αρχές του 2009 με δύο βίντεο που αναρτήθηκαν στο διαδίκτυο ο αρχηγός της αλ Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο al-Wahayshi καλούσε τις τοπικές φυλές να ξεσηκωθούν εναντίον της κυβέρνησης προσφέροντας την υποστήριξή του στο αποσχιστικό κίνημα του νότου. Συνεπώς, μια ενδεχόμενη συμμαχία εξτρεμιστών με φυλές της Υεμένης θα αποτελεί κίνηση ευκαιριακού χαρακτήρα και όχι ιδεολογικού. Είναι επίσης εξαιρετικά δύσκολο να υπάρξει συμμαχία των σιιτικών ομάδων με την αλ Κάιντα λόγω της ακραιφνούς εκθρόνισης σουνιτικών σαλαφικών οργανώσεων τύπου αλ Κάιντα προς το σιιτικό Ισλάμ.

Όσον αφορά στον δεύτερο άξονα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, η Υεμένη αποκτά στρατηγική αξία στο πλαίσιο του περιφερειακού ανταγωνισμού μεταξύ ΗΠΑ, Ινδίας και Κίνας για τον έλεγχο των ενεργειακών θαλάσσιων διαδρόμων στον Ινδικό Ωκεανό. Τα στενά του Μπαμπ ελ Μαντάμ μεταξύ Υεμένης, Τζιμπουτί και Ερυθραίας συγκαταλέγονται σύμφωνα με την αμερικανική Energy Information Administration ανάμεσα στις έξι σημαντικότερες στρατηγικές διόδους διακομιδής πετρελαίου. Συνδέουν τη Μεσόγειο Θάλασσα με τον Ινδικό Ωκεανό καθώς και την Ερυθρά Θάλασσα με τον Κόλπο του Άντεν και την Αραβική Θάλασσα. Με υπολογισμούς του 2006 3,3 εκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου προερχόμενα από τον Περσικό Κόλπο διασχίζουν τα στενά με προορισμό την Ευρώπη, τις ΗΠΑ και την Ασία.

Στις παγκόσμιες εισαγωγές πετρελαίου η Κίνα κατέχει την τρίτη θέση μετά τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία. Σε ποσοστό 50% η Κίνα εξαρτάται για τις εισαγωγές της από τη Μέση Ανατολή, κυρίως τη Σαουδική Αραβία και το Ιράν, ενώ λαμβάνει το 25% περίπου των εισαγωγών της από την Αφρική, κυρίως από την Αγκόλα και το Σουδάν. Η Κίνα εξαρτάται για τις ενεργειακές μεταφορές της αποκλειστικά από θαλάσσιες ζώνες, ενώ το 80% των πετρελαϊκών εισαγωγών της εκτιμάται ότι διέρχεται τα ευάλωτα στην πειρατεία Στενά της Μάλακα μεταξύ Ινδονησίας, Μαλαισίας και Σιγκαπούρης.

Επίκαιρη Ανάλυση

Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών & Ισλαμικών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Η στρατηγική του Πεκίνου στον Ινδικό Ωκεανό έχει ως στόχο να προσθέσει ένα εναλλακτικό δίκτυο ασφαλούς διαμετακόμισης αναπτύσσοντας ένα πολυσύνθετο πλέγμα οικονομικών-πολιτικών σχέσεων και εμπορικών συμφωνιών που εκτείνονται από την περιοχή της νότιας Κινεζικής Θάλασσας προς τη Μιανμάρ, το Μπανγκλαντές, τη Σρι Λάνκα και το Πακιστάν, επενδύοντας στην κατασκευή ναυτιλιακών εγκαταστάσεων. Από τη Μιανμάρ και τη Σρι Λάνκα ανοίγει η δίοδος για τον έλεγχο της ενεργειακής οδού προς τη Μέση Ανατολή και τον Περσικό Κόλπο μέσω των Στενών της Χορμούζ καθώς και της Ερυθράς Θάλασσας μέσω του Μπαμπ ελ Μαντάμπ. Το λιμάνι Gwadar στο Πακιστάν, το οποίο τέθηκε σε λειτουργία το 2008, αποτελεί ένα από τα παραδείγματα της ανερχόμενης ναυτικής παρουσίας της Κίνας στη γεωστρατηγικής αξίας περιοχή που έγκειται στα Στενά της Χορμούζ.

Αμερικανοί αναλυτές εκτιμούν ότι μακροπρόθεσμα, και σε συνδυασμό με τον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεών της, η Κίνα ενδέχεται να προβάλλει την ισχύ της στον Ινδικό Ωκεανό απειλώντας τη δεσπόμενη ναυτική υπεροχή των ΗΠΑ στην περιοχή. Ενώ ΗΠΑ και Ινδία εργάζονται για την αποτροπή της επέκτασης της κινεζικής επιρροής στη Μιανμάρ και τη Σρι Λάνκα, ένα μέρος της αμερικανικής στρατηγικής της ανάσχεσης της Κίνας στον Ινδικό Ωκεανό θα αποτελέσει ο έλεγχος του λιμανιού του Άντεν στην Υεμένη.

Κατά συνέπεια, το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας και κυρίως της αμερικανικής υπερδύναμης για τη σταθερότητα της χώρας μπορεί να εξηγηθεί με δύο τρόπους. Από τη μία πλευρά, αυξάνεται η προοπτική ανάπτυξης μιας νέας βάσης ισλαμικού εξτρεμισμού στο έδαφος της Υεμένης με την ικανότητα σχεδιασμού επιθέσεων εκτός των συνόρων της, όπως κατέδειξε η απόπειρα επίθεσης αυτοκτονίας στην αμερικανική πτήση προς Ντιπρόιτ το Δεκέμβριο του 2009. Από την άλλη μεριά, η ολοένα αυξανόμενη γεωπολιτική αξία του Ινδικού Ωκεανού μπορεί να ενταχθεί στο γενικότερο πλαίσιο της αμερικανικής στρατηγικής η οποία επιδιώκει να αποτρέψει νέες ανερχόμενες δυνάμεις όπως η Κίνα και η Ινδία να προκαλέσουν τη δεσπόμενη θέση των ΗΠΑ στην περιοχή.

GREAT POWER COMPETITION IN THE INDIAN OCEAN

